

Olasz monográfia a magyar történelemről

Adriano Papo – Gizella Nemeth Papo:
Storia e cultura dell'Ungheria
(*Dalla preistoria del bacino carpatodanubiano*
all'Ungheria dei giorni nostri)
Soveria Mannelli (Catanzaro), Rubbettino
Editore, 2000. 545 old.

Van Dél-Olaszországban Catanzaro környékén egy kisváros, melynek *Rubbettino* nevű könyvkiadója egymás után jelenteti meg a magyar történelemmel, kultúrával, irodalommal foglalkozó műveket; 2000-ben – államalapításunk millenniumán – például egy olyan monográfiával gazdagítva az olasz könyvpiacot, amelyre 1937 óta nemigen volt példa. (Akkor jelent meg ugyanis Itáliában utoljára Magyarország történetét *részletesen* tárgyaló monográfia,¹ s csak hosszú, majd félévszázados hallgatás után találkozunk ismét hazánk történetéről szóló olasz nyelvű szakkönyvekkel, magyar szerzők – Kós Károly, Hanák Péter és mások – olaszra fordított munkáival.)

Merész – és a könyvet végigolvasva sikeres! – az a nagy ívű vállalkozás, melybe a kötet szerzői, az udinei egyetem oktatói fogtak: egy testes kötetben az olasz olvasónak bemutatni, tudományos igényű számot adni egy nép eredetéről, vándorlásairól, az őket befogadó Kárpát-medence természeti adottságairól, előtörténetéről, s a magyarság itt eltöltött több mint ezeregyszáz évről, miközben a magyarországi eseményeket egy szélesebb panorámba, az európai történések folyamatába helyezve vizsgálják.

Ezzel a szemlélettel éppen azt a – meg lehetőségen banális és főként a Lajtától nyugatra gyakoribb – hibát kerülik el, hogy az eseményeket csak egy nyugat-európai optikán át, saját szemszögből nézve lehet szemlélni, s súlya, jelentősége csak annak a kö-

zép-kelet-európai történésnek lehet, amely ama régió életére is befolyással van.

A négy (különböző nagyságú) részre, tizenkét fejezetre osztott könyv többet fog át, mint 1100 év története – miután egy néhány oldalas bevezetővel felkelti az olvasó kíváncsiságát – az első fejezetben a Kárpát-medencét mutatja be: leírja határait, talaj- és növénytakaróját, szól az itt felfedezett vértesszőlősi előemberi maradványokról, a Körös-kultúra falvairól, a Szegvár-Tűzkövest, Kőkénydombot reprezentáló kerámialeletekről, a medencében egymást követő népek civilizációjáról, tehát részletes és átfogó képet ad arról a területről, ahová a magyarság érkezik.

A második rész elején a magyarok eredetéről s elődeiről szóló mítoszok és a kortárs feljegyzések híradásai után a magyarság valószínű etnogenezisét, elődei őshazáját és a vándorlás szakaszait vázolja fel, hangot adva annak a nézetnek is, mely szerint a nyelvrokonság nem feltétlenül azonos a genetikai rokonsággal. A szerzők (mint mindig, mikor még eldöntetlen kérdéseket, hipotéziseket tárgyalnak) itt is a kutatók többféle álláspontját mutatják be a kanonizált, elfogadott (mondhatnánk már-már dogmává merevedett) változatoktól László Gyula *kettős honfoglalás* elméletéig. Nem tesz le voksukat egyik vagy másik elmélet mellett – ezt nem is tartják feladatuknak –, nézeteket, bizonyítékokat ütköztetnek pro és kontra, több oldalról is körüljárják egy-egy kérdést árnyaltabbá téve ily módon a rólunk kialakult esetleg sematikus képet. A lapalji jegyzetekben nemcsak a forráshivatkozások, hanem sok egyéb – az itáliai olvasó számára nem feltétlenül ismert – tény, kifejezés, adat rövid magyarázata is szerepel, s gyakori az olyan lábjegyzet is, mely a tárgyalt eseményeket bővebben kifejtő, magyarul, olaszul vagy egyéb idegen nyelven elérhető monográfiákra utal: tovább

¹ Asztalos, Nicola–Pethő, Alessandro: *Storia dell'Ungheria*. Milano, 1937.

kalauzolja ezáltal érdeklődő olvasóját a nagyobb tablóktól a részletkérdésekig.

Ahogy a magyarok eredetéről, vándorlásáról, a honfoglalásról szóló részben már volt alkalmunk élvezni a jól elhelyezett térképeket, az urali nyelvek ágrajzát – itt is több térkép, leszármazási táblázat nyújt segítséget az eligazodáshoz (148–149.). S míg az 1996-ban Olaszországban kiadott magyar történelem (Storia dell'Ungheria. Szerkesztette: Hanák Péter) inkább a közelmúlt történetét tárgyalja bővebben, kisebb teret szentelve a középkor vagy a kora újkor kérdéseinek (vö. 451.), itt e korszakok eseményei úgy kapnak hangsúlyt, hogy a szerzőpáros azokat egy nagyobb régió (Délnyugat-Európa, Közép-Európa, Délkelet-Európa) politikai térképébe, eseménymenetébe is bele tudja helyezni. Olaszországban nagyszágrenddel több egyetemen folyóik történelemokatás, mint honi viszonyaink között, tíz egyetemen pedig magyar szakos hallgatókat is képeznek – ez a szemlélet számukra is megkönnyíti, hogy ne csak mozaiklapokat, magát a képet is lássák: egy ország életét nem Európa peremén, hanem Európa szívében.

A kötet – ahogy a cím is utal rá – hazánk kultúrájáról is szól. A történelmi részekbe ágyazottan, gyakran grafikailag (kurzív szedéssel) is elkülönítve rövidebb-hosszabb betétek szólnak az adott korra jellemző anyagi-szellemi alkotásainkról; rövid magyarázatok, találó fordítások segítik kultuszaink leírását, feudalizmusunk, állami berendezkedésünk, rendi és népi mozgalmaink sajátos műszavait (*táltos*, *Boldogasszony*, *hódoltság*, *bujdosók*, *szolgabíró*, *telekkatonaság*, *kuruc* stb.), s nemcsak a nagypolitika főszereplőinek portréját rajzolják meg, hanem a kor más jellemző személyiségeinek arcélét is. Így kapnak helyet a kötetben – többek közt – a Hunyadiak, a Báthoriak, Bocskai, Széchenyi mellett Tinódi Sebestyén, Apáczai Csere, Verancsics Antal, Balassi, Heltai Gáspár, Petőfi, Ybl és a többiek is.

A szerzők arányérzékére vall, hogy a megfelelő helyen kitüntetett figyelmet fordítottak a két nép történetének, kultúrájának érintkezési pontjaira, kiemelkedőbb személyiségeire (a kalandozások, Szent Gellért,

dinasztikus házasságok, a magyar humanizmus és reneszánsz itáliai gyökerei, az erdélyi antitrinitarizmus kezdete, a szabadságharcok – 1848–49, 1956 – fogadtatása, hogy csak néhányat említsek), ám e mozzanatok nem túlhangsúlyozottak, éppen arra elegendők, hogy objektív és szubjektív módon is közelebb hozzák az olvasóhoz egy (talán nem is nagyon) másféle (talán nem is olyan) idegen nép múltját és jelenét.

A Habsburgok uralta Magyarország, a kiegyezés s az első világháborút követő trianoni kataklizma utáni évek korrajza – természetesen – már gazdaságpolitikai adatokban is bővelkedőbb – különösen áll ez a megállapítás a két háború közti, a háború utáni, majd a kádárista Magyarországra (ez utóbbi korok eseménymenetét viszont kissé szűkszavúbban közlik).

A Kádár-érát követő '88–89-es évet a szerzők forradalomnak aposztrofálják (*la rivoluzione del 1988–89*); ha belegondolunk talán annak tekinthetők a fordulat évei, mi is *bársonyos forradalomként* emlegetjük a cseh-szlovák rendszerváltást. Az *Épilógus* után (mely gyakorlatilag egy rövid helyzetjelentés arról, ami az első szabad választásoktól 1998 májusáig történt) szólnunk kell a könyvet alkotó negyedik részről is, amely az olasz olvasó számára rendkívüli fontossággal bír, hiszen megkönnyíti a könyv kezelését, további kutatásokra ösztönöz, segít, felvilágosít. Találunk itt egy olyan jól átgondolt *tematikus bibliográfiai* összeállítást, mely egyrészt tartalmazza azon művek sorát, melyet a szerzők maguk is felhasználtak, másrészt tájékoztatást nyújt az egyes korszakok történelme iránt mélyebben érdeklődő olvasónak, kutatónak egyaránt, s nem hagyja figyelmen kívül azt a tény sem, hogy olvasója nem feltétlenül ért magyarul, ezért gondosan számba veszi az olasz vagy egyéb (angol, német, francia) nyelven megjelent szakirodalmat is – e művek adatait pedig egészen a kötet nyomdába adásáig, 1999-ig közli!

Az olvasót kalauzolító részt gazdagítja *Magyarország királyainak jegyzéke 1301–1918*, s az *erdélyi fejedelmi névsor* is. A *kronológiai táblázat* is „felhasználóbarát”; grafikailag más szedéssel szerepelnek az egyetemes tör-

ténelem adatai, s ismét mással a magyar (vagy azzal szorosán kapcsolható) évszámok. Így a táblázat nem csupán egy lineáris időrendet tükröz, a cél az volt: az olvasó azonnal orientálódjék hová helyezhető egy-egy esemény az európai színpadon. A kötetben előforduló helyneveinkről *összevető toponomasztikai táblázat* igazít el: ma hol, milyen néven keresendő például Piski = Simeria (Románia), Becskerek = Zrenjanin (Szerbia) stb. Az olasz történelmi fogalomtárban nem szereplő szavak jelentését, eredetét részletes szójegyzék (*Glossario*) magyarázza (*bő, gyula, kende, militia portalis, úriszék* stb.), s ha a vállalkozó szellemű olasz olvasó helyesen szeretné kiejteni az idegen neveket akkor sem marad segítség nélkül, külön kis táblázatok adják meg a magyar, román, török és szláv betűk hangértékét, ejtési módját.

Szólni kell még a kötetben előforduló tulajdonnevek jegyzékéről is (*Indice dei nomi*), mely nem csupán egyszerű felsorolás, mind egy-egy rövid tájékoztatás és adatszolgáltatás is egyúttal, vö.: „Dalmata Giovanni [Ioannes Duknovich de Tragurio] (ca. 1440 – v. 1509), architetto, scultore, p. 219.”

Egy ilyen terjedelmű és tematikájú monográfia elolvasása után pro és kontra is elhangozhatnak érvek, mit kellett, lehetett volna szűkebbre/bővebbre fogni, esetleg mi hiányzik; egyes események megítélésében hol kellett/lehetett volna máshová helyezni a hangsúlyt – eltérve a külföldi (vagy akár a régebbi magyar) szakirodalomban kialakult egysíkú képtől. A problémafelvetésre a válasz egyrészt mindig kissé szubjektív,

hisz attól is függ, milyen korszak érinti mélyebben az olvasót, s az – megítélése szerint – kellő súllyal szerepel-e a könyvben; másrészt lehet objektív is: a második világháborús események olvasásakor hiányérzetünk támadhat, ez a rész kissé szikár, rövidre fogott. Az utóbbi évek szakirodalmának tükrében kialakult Horthy-kép is árnyaltabbá tehető ma már (421.).

Évtizedek óta hiányzott ez a mű az olasz könyvesboltokból, megjelentetésével mindkét nemzet jól járt. A jól szerkesztett, jól megírt, szép kivitelezésű könyvön kívül is belül is látszik az az igényesség, szeretet, gondosság, amellyel a szerzők – olasz–magyar történészpár – olvasóikat (legyenek azok szakemberek vagy *csak* érdeklődők) közelebb akarják vinni ahhoz a néphez, amely a Kárpát-medencében való megtelepedése óta sosem volt igazán távol Itáliától (talán csak az elmúlt évtizedekben...).

Erre szolgál a könyv elején két neves személyiség, a hungarológus Roberto Ruspanti, s a jó nevű Kelet-Európa szakértő történészprofesszor, Marco Dogo értő bevezetője is; erre a kötet majd százoldalas kiegészítő jegyzetapparátusa, a nyomdatechnikai megoldások, a magyar nevek hibátlan helyesírása, s a szerzők felkészültsége is, akik már készen állnak egy újabb könyvvel², melynek középpontjában Alvise Gritti, a 16. század olasz-török-magyar politikusa áll.

Sulyok Hedvig

² Gizella Nemeth Papo – Adriano Papo: Ludovico Gritti. Un principe-mercante del Rinascimento tra Venezia, i Turchi e la Corona d’Ungheria. Edizioni della Laguna, Mariano del Friuli (Gorizia), 2002.